Dagvlinders in Kampina

Tekst: Bert van Rijsewijk en Riet van Rijsewijk-Vermulst

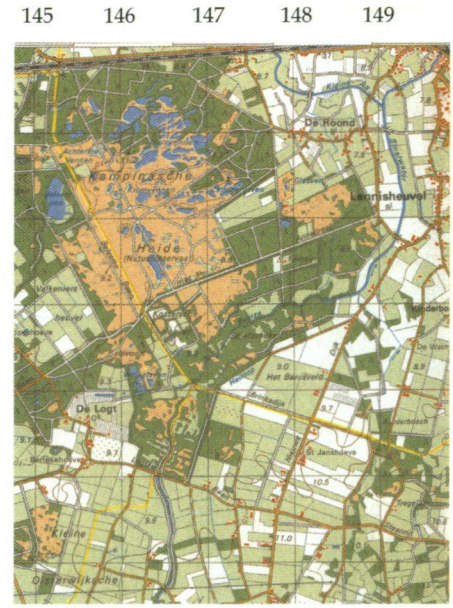
Kampina is een natuurgebied van ongeveer 1200 ha, gelegen tussen de gemeenten Boxtel, Haaren en Oisterwijk. Het gebied is in eigendom van Natuurmonumenten en bestaat uit loof- en naaldbos, droge en natte heide met een aantal vennen. In het zuidelijke deel vinden we het stroomdal van de Beerze met hoge populieren, elzenbos en enkele schrale graslanden. Sinds 1982 inventariseren wij de dagvlinders in dit gebied.

De drinkpoel van Balsvoort, een van de plekken in Kampina waar de grote weerschijnvlinder vliegt. FOTO: BERT VAN RIJSEWIJK

Waarnemingen In achttien jaar hebben wij 35 soorten en in totaal 42235 vlinders waargenomen in Kampina. Een gemiddelde van ongeveer 2350 vlinders per jaar. Tabel 1 geeft een overzicht. Het bruin zandoogje (*Maniola jurtina*) is de meest algemene soort met als goede tweede het oranje zandoogje (*Pyronia tithonus*). De koninginnepage (*Papilio machaon*) en de rouwmantel (*Nymphalis antiopa*) zijn duidelijk toevalstreffers.
Van de andere stadia zoeken we alleen systematisch naar de eieren van het heidegentiaanblauwtje (*Maculinea alcon*).

Summary
In the nature area of Kampina (province of Noord-Brabant) butterflies have been spotted and counted since 1982. The most common species are the Meadow Brown (Maniola jurtina) and the Gatekeeper (Pyronia tithonus). There are several butterfly species which are characteristic for the nature area. The most important are the Chequered Skipper (Carterocephalus palaemon), Alcon Blue (Maculinea alcon), White Admiral (Limenitis camilla) and Purple Emperor (Apatura iris). The authors believe that improper management is threatening the existence of some vulnerable species. .

Eenmaal hebben we de rups van de grote weerschijnvlinder (*Apatura iris*) gevonden op boswilg (*Salix caprea*) op een hoogte van ongeveer 1.60 meter.

Ingrepen in Kampina Sinds 1982 zijn hier en daar flinke stukken heide geplagd. Onder andere in 1988 is in de omgeving van de coördinaten 147-397 een stuk heide van ±5 ha geplagd. In de natte gedeelten bevond zich één van de twee belangrijkste populaties van het gentiaanblauwtje. De belangrijkste populatie ontsprong de dans omdat het daar toen te nat was!

In 1988-1989 is een retentiebekken aangelegd in de Logtse velden. Globaal is het kilometerhok 146-395 ingedijkt. Het doel is om het fosfaatrijke water van de Beerze gedurende natte perioden op te vangen zodat het niet terechtkomt in de schrale graslandjes van de Smalbroeken (147-396). De dijk is ongeveer twee meter hoog en de verwachting was toen, dat een keer per 10 jaren het bekken langdurig vol zou staan.

Enkele jaren geleden is het grootste gedeelte van Kampina integraal omheind inclusief de graslanden van Balsvoort (146-396). Voor begrazing zorgen rundvee en paarden.

In 1998 is ten zuidoosten van Kampina het project 'Banisveld' gestart, globaal rond de coördinaten 148-396. Met dit project wordt ±100 ha landbouwgrond toegevoegd aan Kampina: het wordt opgeleverd in 2001.

In 1999 is, ten zuiden van Kampina het project 'Viermannekesbrug' opgeleverd. Daarvan is ±50 ha als retentiebekken ingericht met een dijk van twee meter (146-394). De rest, ±40 ha, dient als verbindingszone langs de Beerze naar het zuiden. Dit gedeelte (146-393) valt buiten het kaartje.

De belangrijkste soorten voor de Kampina zijn: het bont dikkopje (*Carterocephalus palaemon*), het heidegentiaanblauwtje, de kleine ijsvogelvlinder (*Limenitis camilla*) en de grote weerschijnvlinder.

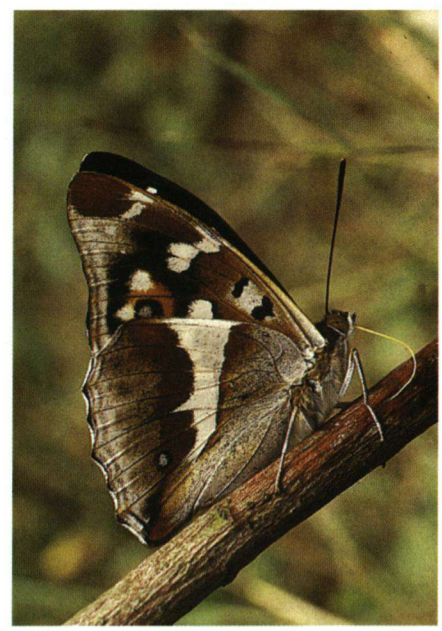
De kleine ijsvogelvlinder is gevoelig achteruitgegaan.
FOTO: BERT VAN RIJSEWIJK

Het bont dikkopje komt verspreid over het hele gebied voor. Door de jaren heen is het een stabiele soort.
Het heidegentiaanblauwtje heeft het erg moeilijk. Een aantal droge jaren en verdroging in het algemeen onder andere door drinkwaterwinning is één oorzaak, maar ook foutief plaggen heeft de soort geen goed gedaan. Na acht jaren begon de klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonante*) zich pas te herstellen van het plaggen in 1988. Eieren hebben we pas weer na elf jaren gevonden! Het aantal gevonden eieren in 1999 duidt erop dat de soort zich iets herstelt.
De kleine ijsvogelvlinder is gevoelig achteruitgegaan door de aanleg van het retentiebekken van de Logtse velden. Enkele beschutte paden zijn verdwenen. Op kamperfoelie (*Lonicera periclimenum*) overwinterende rupsen lopen binnen het bekken een groot risico te verdrinken. We zien de soort daar nog slechts sporadisch. De belangrijkste populatie bevindt zich nu in de Smalbroeken (147-396).
De grote weerschijnvlinder is voor Kampina een zeer fraai en kostbaar bezit. Helaas is hij in 1999 niet gezien. Door de hoge waterstand gedurende de winter van 1998-1999 in het retentiebekken van de Logtse velden (146-395) is gebeurd wat wij sinds de aanleg al vreesden: mogelijk zijn de op boswilg overwinterende rupsen verdronken. Het retentiebekken omvat vrijwel het hele gebied waar de eieren worden afgezet. In 1990 hebben wij hiervoor al gewaarschuwd in een rapport aan Natuurmonumenten. Voor ons is het onverteerbaar dat een zo karakteristieke en zeldzame vlindersoort willens en wetens naar de knoppen geholpen wordt! Een geluk bij een ongeluk is dat het nieuwe bekken van het project 'Viermannekesbrug' waarschijnlijk ontlastend zal werken voor het oorspronkelijke retentiebekken. Dan gaan we er wel van uit dat de vlinder zich nog ergens in de omgeving heeft weten te handhaven en zich nog kan herstellen.

Tabel 1. De waargenomen vlinders in de Kampina

bont dikkopje	818	heidegentiaanblauwtje	384
zwartsprietdikkopje	279	kleine ijsvogelvlinder	212
groot dikkopje	3421	grote weerschijnvlinder	105
koninginnepage	1	atalanta	368
gele luzernevlinder	3	distelvlinder	172
oranje luzernevlinder	4	kleine vos	621
citroenvlinder	1139	rouwmantel	1
groot koolwitje	89	dagpauwoog	1241
klein koolwitje	455	gehakkelde aurelia	532
klein geaderd witje	4560	landkaartje	1906
oranjetipje	361	bont zandoogje	1004
groentje	228	argusvlinder	810
eikepage	1516	koevinkje	377
bruine eikepage	1	hooibeestje	288
kleine vuurvlinder	1228	oranje zandoogje	6717
heideblauwtje	4086	bruin zandoogje	8969
icarusblauwtje	142	heivlinder	2
boomblauwtje	195		
		Totaal	**42235**

Beheer De aanleg van het retentiebekken in 1988-1989 is te grootschalig en te gebiedsvreemd geweest. Vrijwel exact het gehele gebied met boswilg, de waardplant van de grote weerschijnvlinder, is ingedijkt, terwijl de waterstand kan oplopen tot 2 meter. Er is geen (niet-watergebonden) ongewervelde die dat overleeft; veel planten rotten volledig weg. Ook het project 'Viermannekesbrug' gaat diezelfde kant op. Het lijkt wel alsof iemand die afgestudeerd is in de aanleg van grote tuinvijvers hier zijn kans schoon gezien heeft! Wij weten het, dit zijn tamelijk cynische uitspraken. De integrale omheining

De grote weerschijnvlinder is in 1999 niet gezien.
FOTO: BERT VAN RIJSEWIJK

leidt tot overbegrazing van de graslanden van o.a. Balsvoort (146-396). Het heeft ook tot gevolg dat bosranden en houtwallen kaal worden door vraat (paarden?) en vertrapping.
In het algemeen lijkt het beheer meer op experimenteren (retentiebekkens) of het volgen van trends (integrale omheining) dan doordacht te werk gaan.

Tot slot De rijkdom aan dagvlinders geeft de potentie aan van Kampina voor zowel de flora als de fauna.
Het is nog steeds een schitterend natuurgebied, maar het zal voor ons een groot stuk van de glans verliezen als zou blijken dat de grote weerschijnvlinder door een niet zorgvuldig doordachte werkwijze - zowel bij de aanleg van het retentiebekken als bij het gevoerde waterbeheer - onnodig is uitgeroeid. ■

Recentelijk heeft Natuurmonumenten het initatief genomen om met Bert en Riet van Rijsewijk en De Vlinderstichting een dag in het veld door te brengen om aanpassingen in het beheer te bespreken. Op deze dag zijn de voorstellen van Bert en Riet van Rijsewijk aan de orde geweest. Zo gaat Natuurmonumenten nu kleinschalig plaggen en worden verwaarloosde hooilanden weer in beheer genomen. Ook is iedereen het er nu over eens dat het retentiebekken moet worden afgebouwd. Dit laatste hangt echter ook van het waterschap af. (*Robert Ketelaar*)